

Лекція

Флористична географія.

План лекції

1. Географія рослин. Поняття про флору і рослинність.
2. Ареал і його типи: суцільні, розірвані, реліктові, вікаруючі.

Література:

1. Хржановський В.Г., Пономаренко С.П. Ботаніка. – К.: Вища школа, 1993.- с.293-296.
2. Тихомиров Ф.К., Навроцький А.А., Григора І.М. Ботаніка. – К.: Урожай, 1996. – с.373-375.
3. С.П.Романщак .Ботаніка. – К.: Вища школа, 1995 .- с.474-478.

1. Географія рослин. Поняття про флору і рослинність. Ареал і його типи: суцільні, розірвані, реліктові, вікаруючі.

Географія рослин — це важливий розділ ботаніки, завдання якого — вивчити поширення й розподіл рослин на нашій планеті, Історію флори континентів і «світової» акваторії, встановити принцип й закономірності цього поширення. Походження і хід історичного розвитку флори та її окремих компонентів (видів) — необхідна наукова основа використання і зберігання останніх. Збагачений асортименту сільськогосподарських культур шляхом інтродукції неможливе без ботаніко-географічних передумов. Щоб вирішити ці завдання, треба використати висновки, а також застосувати методи деяких суміжних наук: історичної геології і палеонтології, фізіології і морфології рослин тощо. Географія рослин — частина більш загальної науки біогеографії, яка вивчає поширення у біосфері організмів і природних сполучень їх — біоценозів**.

Обсяг і завдання географії рослин одні вчені уявляють ширше, інші — вужче. Основоположники географії рослин К. Вільденов, Гумбольдт розуміли її як комплексну науку і виділяли три основні розділи: флористичну, екологічну та історичну географію. Кожен з цих розділів — особлива наука з характерними для неї завданнями і методами роботи. Усі галузі географії рослин взаємо-ініційовані між собою і з суміжними ботанічними науками, насамперед і систематикою.

ФЛОРИСТИЧНА ГЕОГРАФІЯ

Завдання флористичної географії, або флорології, — вивчати поширення видів або систематичних одиниць більш високого рангу (родів, родин) і сукупностей їх — флор.

Флора — сукупність видів рослин, що ростуть на певній території, яка склалася історично. Основний метод вивчення їх — ареал-логічний. *Ареал* — це частина поверхні суші або акваторії, в межах якої трапляється даний вид. Залежно від поставленої мети можна вивчати ареал систематичної одиниці будь-якого рангу (вид, рід, родина та ін.).

Основою будь-якого ботаніко-географічного дослідження є встановлення ареалів видів, що вивчаються (флористична географія), дослідження історії становлення і розвитку ареалу (історична географія) і визначення закономірностей (розподілу виду, що вивчається, в межах ареалу (екологічна географія).

З метою більшої наочності і зручності вивчення ареал показу на географічних картах, на яких відмічають усі відомі пункти дійсного ходження виду, що вивчається. Особливо ретельно позначають крайні пункти (у напрямі всіх країн світу), за межами яких цей вид не зустрічається. Потім ці

крайні пункти з'єднують лінією, яка окреслює площу поширення, тобто ареал даного виду.

Кожен вид виник лише один раз на певній території, яку на щ ваяють *центром походження виду*. Звідси він розселявся, доки ні шляху не зустрічав непоборну перепону — гірський хребет, море, конкуренцію інших видів. Площі ареалів різних видів дуже на-ріюють. Є *рослини-космополіти*, ареали яких охоплюють усі кип тиненти світу (крім Антарктиди).

Найбільша кількість космополітів - водяні рослини, що пояснюється однорідністю водного середовища (види родів: очерет — *Phragmites*, рдесник—*Potamogeton*, частуха— *Alisma* та ін.), або бур'яни і рослини смітник (рудеральні), пов'язані з діяльністю людини (види родів: зірочник — *Stellara*, кропива — *Urtica*, кульбаба — *Taraxacum*, подо рожник — *Plantago* ін.). Інші види, локалізовані на певних незначних ділянках суші, називають *ендемічними*. Приклади таких видів: сосна піцундська — *Pinus psthysa* (мис Піцунда на Чорноморському узбережжі Кавказу), ялиця камчатська — *Abies gracilis* (східне узбережжя півострова Камчатка), женьшень — *Rapax shin-sebg* (Далекий Схід) та ін.

Російський учений М. І. Вавилов довів, що культурні рослини, як і дикорослі, мають певні ареали і можливості людини в поширенні сільськогосподарських рослин обмежені.

2. Ареал і його типи: суцільні, розірвані, реліктові, вікаруючі.

Розрізняють *суцільні* ареали, коли вид займає одну територію, і *розірвані* (диз'юнктивні), коли вид займає кілька віддалених одна від одної територій, де обмін насінням і спорами між ними неможливий. Наприклад: осока жовта — *Scirpus palustris* (Північна Америка, Євразія), кислиця звичайна — *Oxalis acetosella* (Європа і Сибір до Байкалу, Далекий Схід, Північна Америка), шипшина голчаста — *Rosa rugosa* (Північна Америка, Євразія) та ін.

Більшість розірваних ареалів виникло внаслідок перетворення суцільних через локальне (місцеве) вимирання особин. Це вторинне явище. На виникнення розірваних ареалів істотно впливали історичні фактори (зледеніння, рух материків). На розірваних материках є багато загальних родин, родів і навіть видів. Це можна пояснити теорією горизонтального переміщення материків (А. Вегенер), Згідно з цією теорією у палеозойську еру на Землі існувала єдина материнська суша. У крейдовому періоді мезозойської ери (після появи покритонасінних) від неї відокремилась Австралія. Африка з Індією і Південною Америкою була зв'язана до початку кайнозойської

ери, а Євразія з Північною Америкою — до четвертинного періоду цієї ери.

У межах ареалу індивідууми, його складові, розподілені нерівномірно. В одних місцях вони поширені в масовій кількості, Інших — подекуди, а в третіх їх може зовсім не бути. Це й буде Поширення виду всередині ареалу, тобто його *топографія*. Окремі добре виражені місця зростання (біотопи), зайняті видом, який вив-Чветься, називають *ділянками ареалу*. Різні ділянки

ареалу, що відособлені просторово і помітно різняться умовами місцезростання, нерідко містять більш або менш відособлені внутрішньовидові форми даного виду — *екотипи*, *хемораси* та ін.

Питання для контролю:

1. Які завдання географії рослин? Які розділи виділяють у ній?
2. Які завдання флористичної географії? Що таке флора?
3. Що таке ареал? Які типи ареалів Ви знаєте?
4. Які рослини називають космополітами, ендеміками? Що таке центр походження виду?